

HET STUDIEJAAR 1960-1961

REDE

UITGESPROKEN OP DE 18DE SEPTEMBER 1961
BIJ HET EINDE VAN HET STUDIEJAAR 1960-1961

DOOR DE RECTOR MAGNIFICUS

PROF. IR. W. F. EIJSVOOGEL

H. VEENMAN & ZONEN N.V. • WAGENINGEN

*Mijne Heren Leden van het Bestuur der Landbouwhogeschool,
Dames en Heren.*

De wet schrijft voor dat de Rector Magnificus aan het einde van het studiejaar in het openbaar verslag geeft van de lotgevallen van de hogeschool in dat jaar. Het gebruik heeft in de laatste jaren daaraan toegevoegd, dat een of meer aspecten worden besproken, die voor onderwijs of onderzoek van meer algemeen belang zijn. Beperking is dus geboden, hetgeen dit jaar te meer klemmt, omdat in het afgelopen jaar aan onze hogeschool de grondslag is gelegd voor een ontwikkeling, waarbij nieuwe wegen zullen worden ingeslagen. Deze ontwikkeling zal vanzelfsprekend iets uitvoeriger moeten worden besproken. Ik heb dus gemeend mij op deze plaats te moeten onthouden van het noemen van feiten en cijfers die, bij wijze van spreken, een meer statistisch karakter dragen. Degene, die daarin belang stelt, zal deze aantreffen in een aan het gedrukte stuk gehechte bijlage.

Ik wil dus aanvagen met een korte bespreking van twee voor de toekomst van de Landbouwhogeschool belangrijke elementen: het rapport van de Commissie „Fundamenteel Onderzoek in de Landbouw” en het door het Bestuur bij de Minister van Landbouw en Visserij ingediende tienjarenplan voor de ontwikkeling van de Landbouwhogeschool.

Zoals ik reeds in mijn vorig verslag mededeelde, werd bij besluit van 5 oktober 1959 door de Minister van Landbouw en Visserij een commissie ingesteld, aan wie verzocht werd na te gaan, welke de consequenties zijn van de huidige natuurwetenschappelijke ontwikkeling van het fundamenteel landbouwkundig onderzoek. Hieraan gepaard moest een complex van maatregelen worden aanbevolen, die de Landbouwhogeschool in staat moet stellen te voldoen aan de eisen welke dat onderzoek stelt. Bij deze maatregelen dienden tevens de aspecten te worden betrokken, welke aan de beoefening van de sociale en economische wetenschappen zijn verbonden.

De commissie stond onder voorzitterschap van Prof. Dr. V. J. KONINGSBERGER, uit de senaat van de Landbouwhogeschool waren tot lid benoemd de collega's HOFSTEE en WELLENSIEK en uit de academische wereld buiten onze hogeschool Prof. Dr. VELDSTRA van de Rijksuni-

versiteit te Leiden en Prof. LAMBERS van de Economische Hogeschool te Rotterdam. Als secretaris was aan de commissie toegevoegd de lector Dr. BOLT.

De Commissie bracht haar rapport uit in februari 1961. Aan dit rapport ontleen ik het volgende.

De commissie heeft er allereerst naar gestreefd aan het begrip „fundamenteel onderzoek” een ondubbelzinnig omschreven inhoud te geven. Zij meent dat fundamenteel onderzoek het best kan worden omschreven als „het onderzoek gericht op het verkrijgen van inzicht in de aard en de samenhang tussen de verschijnselen, die zich voordoen in de natuur en de maatschappij.” Staat hierbij het probleem op de voorgrond, dan wordt dit gewoonlijk „zuiver” wetenschappelijk onderzoek genoemd. De onderzoeker kiest dan een object waarvan hij verwacht dat het het best toegankelijk is voor zijn onderzoek. Het onderzoek is echter niet minder fundamenteel wanneer er een binding bestaat tussen vraagstuk en object. Volgens het spraakgebruik wordt dit meestal „toegepast” wetenschappelijk onderzoek genoemd. Een groot deel van dit toegepast onderzoek is dus volgens de commissie fundamenteel.

Met deze definitie doorbreekt de commissie dus in feite de wel gehoorde, simplistische uitspraak, dat het fundamenteel onderzoek bij de Landbouwhogeschool thuis behoort en het toegepast onderzoek bij de instituten voor landbouwkundig onderzoek. Bij deze instituten wordt dus eveneens voor een belangrijk deel fundamenteel onderzoek verricht.

Wel onderschrijft de commissie de mening van de bekende commissie-Polak, dat het fundamenteel onderzoek *van meer algemene aard* in de eerste plaats bij de instellingen van Hoger Onderwijs thuis behoort. Zij motiveert dit met het — overigens bekende — argument dat de opleiding van wetenschappelijke werkers met de juiste geestelijke instelling voor het verrichten van fundamenteel onderzoek slechts zal slagen als deze geschiedt in de sfeer van fundamenteel wetenschappelijk onderzoek. De docent moet leven in de sfeer van wetenschapsbeoefening door zelf daadwerkelijk aan dit onderzoek deel te nemen; de student moet reeds tijdens zijn studie verkeren in een milieu waar onderzoek wordt bedreven. Kort gezegd: men kan een student slechts opleiden tot onderzoeker als men hem onderzoek laat doen.

In een volgend hoofdstuk bespreekt de commissie daarna de opleiding voor het fundamenteel onderzoek aan de Landbouwhogeschool. Zij is van mening dat deze niet bevredigend is; de regeling dat de a.s. onderzoeker een gestandaardiseerd en vanzelfsprekend in vrij grote mate op praktische doeleinden gericht kandidaatsexamen moet afleggen en zich eerst in de ingenieursstudie in beperkte mate in meer gespecialiseerd onderzoek kan verdiepen, acht zij remmend op de ontwikkeling van wetenschappelijke onderzoekers van for-

maat. Zij vertrouwt dat door het aanbrengen van enige modificaties binnen de bestaande studierichtingen voorlopig een bruikbare oplossing zal worden verkregen om tot een studieprogramma met grotere specialisatie-mogelijkheden te geraken. Op den duur zal men er echter niet aan kunnen ontkomen om het studieprogramma als geheel aan te passen aan de gestelde eisen voor de opleiding tot wetenschappelijk onderzoeker.

Ik kan hieraan toevoegen dat ook onder de leden van onze senaat een sterke stroming bestaat om het in 1956 wellicht teveel gestandaardiseerd kandidaatsexamen vrijer te maken. Een senaatscommissie is ingesteld om dit probleem in het groter verband van ons onderwijs te bestuderen.

Het zou mij te ver voeren hier het gehele rapport zelfs maar knopt te behandelen. Ik wil daarom volstaan met iets te vermelden uit het belangrijke hoofdstuk 9, waarin de commissie haar oordeel geeft over de gewenste richtingen van fundamenteel onderzoek. Voor de *natuurwetenschappen* zou de commissie prioriteit willen verlenen aan de *biochemie* en de *plantenfysiologie*. Zij meent dat in het bijzonder de biochemie te Wageningen wel zeer stiefmoederlijk bedeed is. Een leerstoel op dit terrein acht de commissie zeer urgent. Voor de plantenfysiologie, waarin te Wageningen reeds verdienstelijk werk geleverd is, beveelt de commissie een belangrijke uitbreiding van ruimte en outillage aan.

Hoewel dus op deze beide takken van wetenschap de bijzondere aandacht gevestigd wordt, waarschuwt de commissie er ernstig tegen dat men zich daarop blind zou staren. De zeer snelle ontwikkeling van de natuurwetenschappen maakt het niet onmogelijk dat na verloop van tijd behoefte aan fundamenteel onderzoek zal worden gevoeld in richtingen, die in dit opzicht thans nog minder de aandacht trekken. Principieel stelt de commissie het dan ook zo, dat voor *alle* aan de Landbouwhogeschool vertegenwoordigde takken van de natuurwetenschappen de gelegenheid moet openstaan zich in de richting van fundamenteel onderzoek te ontplooiën.

Ook voor de *sociologie* acht de commissie fundamenteel onderzoek zeer urgent, onderzoek dat zowel op de westerse als op de niet-westerse gebieden gericht moet zijn. Zij stipt hierbij aan dat vooral op het gebied van de wetenschappelijke opbouw van „voorlichting” aan de Landbouwhogeschool nog een terrein braak ligt en dat ook de ontwikkeling van de *sociale psychologie* nog in haar eerste begin verkeert. Ik kan hieraan toevoegen dat het Bestuur van de Landbouwhogeschool dit ook onderkend heeft en dat wij mogen verwachten dat hierin binnenkort verbetering zal komen.

Tenslotte bespreekt de commissie het fundamenteel onderzoek op het gebied van de *economische wetenschappen*. Zij onderstreept het belang van deze wetenschappen voor de opleiding van de landbouwkundig ingenieur en acht het van het grootste belang dat de

mogelijkheid wordt geschapen tot het opleiden van een aantal landbouwkundigen met een sterk economische inslag. Deze moeten er op voorbereid worden dat zij in de toekomst zelfstandig economisch onderzoek kunnen verrichten. De economie van de minder ontwikkelde gebieden zal daarbij bijzondere aandacht behoeven.

Tot zover het rapport van de commissie Koningsberger. Ik zou hieraan willen toevoegen dat, zoals ik reeds in mijn vorig verslag opmerkte, coördinatie tussen de verschillende hoogleraren een bepaalde eis is voor het verkrijgen van een hoog rendement van dit fundamenteel onderzoek. Naarmate men zich meer in het fundamentele begeeft, zullen de verschillen tussen de oude gebieden wegvallen. Benamingen toch als land-, tuin- en bosbouw stammen uit het verleden, toen men de wetenschap vanuit de praktijk ontwikkelde. Bij dieper delven komt men ongewild op elkanders terrein. Het is dan zaak om door planmatige opzet en verdeling van arbeid het onderzoek zo te doen verlopen, dat het geheel zich ontwikkelt tot een goed mozaïk. Het is in dit verband verheugend dat het Bestuur, m.i. terecht van mening zijnde dat aan een verdeling van onze hogeschool in faculteiten in de toekomst niet te ontkomen zal zijn, als eerste stap een verdeling der leerstoelen in groepen heeft voorbereid. Een gesprek van gelijk geïnteresseerden kan een goede inleiding zijn voor coördinatie bij het onderzoek.

De tweede belangrijke gebeurtenis, waarop ik in de aanvang doelde, ligt meer op organisatorisch terrein. Door de Minister van Landbouw en Visserij is verleden jaar terecht de wens geuit een meerjaren plan te ontvangen, waarin de ontwikkeling van de Landbouwhogeschool, zoals wij deze zien, in cijfers tot uitdrukking wordt gebracht. Door het Bestuur is hiervoor gekozen de periode van 1 januari 1961 tot ultimo 1970, derhalve tien jaar. Het plan staat bekend als het ontwikkelingsplan 1961-1970, kortweg *tienjarenplan*. Het moet als een voorloper beschouwd worden van de meer gedetailleerde vierjarenplannen, die bij wet aan de universiteiten en hogescholen zijn voorgeschreven en die wij ook zullen moeten indienen wanneer de Wet op het Wetenschappelijk Onderwijs met enige wijzigingen op de Landbouwhogeschool toepasselijk is verklaard.

Het tienjarenplan is tot stand gekomen in nauwe samenwerking met de hoogleraren. Het plan is opgesteld door de Plan- en Bouwcommissie, waarin behalve het Dagelijks Bestuur van de Landbouwhogeschool, de hoogleraren F. HELLINGA, JOOSTEN en KRAAYENHAGEN en de adjunct-secretaris zitting hadden. Deze commissie schreef een enquête uit, welke ter verkrijging van de nodige uniformiteit door de verschillende commissieleden met alle hoogleraren besproken werd. Daarna deelden de hoogleraren hun inzichten mede over de gewenste ontwikkeling van onderwijs en onderzoek en de daaraan verbonden consequenties. Deze inzichten werden in grote trekken door de commissie en later door het Bestuur overgenomen.

Als basis voor de *omvang* van het onderwijsapparaat werd gekozen de reeds in mijn vorig verslag aangestipte prognose over het aantal studenten waarop in de komende jaren gerekend zal moeten worden. Door een commissie onder leiding van collega F. HELLINGA is in overleg met de hoogleraren nagegaan, hoe dit aantal zich waarschijnlijk over de verschillende richtingen zal verdelen. Men is daarbij tot de slotsom gekomen dat voor de colleges in de propaedeuse op max. 375 hoorders zal moeten worden gerekend, terwijl voor de praktische oefeningen groepen van 90 studenten tegelijk te werk zullen moeten worden gesteld. Verder zullen de colleges voor de kandidaatsstudie voor enkele vakken eveneens grote aantallen hoorders trekken, zodat met één grote college-zaal niet zal kunnen worden volstaan.

Wat de *uitbreiding* van onderwijs en onderzoek betreft, heeft men zich beperkt tot hetgeen reeds in voorbereiding is, aangevuld met de door de commissie Koningsberger naar voren gebrachte desiderata. Voor het onderwijs betekent dit dat in het programma opgenomen zullen worden: Levensmiddelenleer en Voorlichting, terwijl het onderwijs in de Tropische Bodemkunde zal worden geïntensiveerd, omdat er grote vraag bestaat naar afgestudeerden, die hierin gespecialiseerd zijn. Als nieuwe terreinen van onderzoek kunnen worden genoemd: Biochemie, Ecologie, Landbouwmeteorologie, Levensmiddelen en Marktonderzoek, terwijl de onderzoeksmogelijkheden op het gebied van de plantenfysiologie zullen moeten worden uitgebreid.

De financiële consequenties van een en ander zijn natuurlijk belangrijk. Ik zal hierop niet ingaan omdat de tijd mij daarvoor ontbreekt. Bovendien zijn door de bestaande onzekerheid over het verloop van prijzen en lonen dergelijke ramingen toch altijd van betrekkelijke waarde.

Wel is het goed iets te zeggen over de ontwikkeling van het personeelscorps en de wetenschappelijke staf, zoals deze op grond van nauwkeurige overwegingen door het Bestuur noodzakelijk wordt geacht. Wanneer men weet dat in het tienjarenplan wordt gerekend met een toename van het totale personeel met 100%, dan valt licht in te zien dat hiervoor ernstige redenen moeten bestaan. Doch, zoals ook in het rapport Koningsberger wordt gestipuleerd, het opleiden van wetenschappelijke krachten van formaat is slechts mogelijk in nauw contact met een wetenschappelijke staf van 'formaat en wanneer men dan bedenkt dat omstreeks 1970 het aantal ingenieursstudenten ca. tweemaal zo groot zal zijn als nu, dan wordt deze personeelstoename verklaarbaar. Het cijfer 100% voor de personeelstoename geeft trouwens de toestand niet 'zuiver weer. Zoals mijn ambtsvoorganger enige jaren geleden met klem betoogde, is de Landbouwhogeschool in de periode 1958-'60 achter geraakt met het normale personeelsaccres. Mede door de gewaardeerde steun van het

Ministerie van Landbouw kan thans verwacht worden dat in de jaren 1961 en 1962 deze achterstand zal worden ingelopen. Trekt men haar af van de hierboven berekende noodzakelijke toename, dan wordt deze teruggebracht tot ca. 70%.

Wat de ruimtelijke voorzieningen betreft, is in het tienjarenplan voornamelijk aandacht gewijd aan hetgeen nodig is voor de propaedeuse. Voor het overige zal men moeten afwachten of de in de laatste jaren gebouwde nieuwbouw voldoende capaciteit heeft. De thans nog in het project-stadium verkerende gebouwen voor Graslandcultuur, Veeveelt en Veevoeding, Fytopathologie, Levensmiddelen en het gebouw voor de z.g. A-afdelingen kunnen gemakkelijk aangepast worden aan de grotere aantallen studenten.

Voor de propaedeuse moet, zoals reeds opgemerkt werd, in de eerste plaats gerekend worden met de bouw van een tweede grote collegezaal. Deze is op de Dreyen ontworpen, gecombineerd met een gebouw voor Wiskunde. Verder zijn uitbreidingen noodzakelijk aan de practicumruimte voor Plantkunde en Organische Chemie. Met de bouw van de eerste is reeds een aanvang gemaakt; de aanbouw voor Organische Chemie zal, naar wij hopen, spoedig volgen.

Ik meende goed te doen deze beide rapporten, die een mijlpaal vormen op de weg naar vooruitgang, iets uitvoeriger te bespreken. Thans dient een bespreking te volgen van de belangrijkste feiten, die in het afgelopen studiejaar zijn voorgevallen.

Ik wil dan aanvangen met te memoreren, dat in het bijzonder het corps hoogleraren en oud-hoogleraren in het verslagjaar gevoelige verliezen heeft geleden. Op 6 november 1960 overleed onze gewaardeerde collega Prof. Ir. W. J. DEWEZ. Reeds enkele jaren gaf zijn gezondheid aanleiding tot bezorgdheid, doch door zijn grote werkracht en opgewekte aard bleef toch het vermoeden verre, dat het einde nabij kon zijn. Zijn dood trof ons allen dan ook diep. Met hem verloor de hogeschool een bij uitstek deskundige op het gebied van de Nederlandse akkerbouw; wij verloren een collega, die altijd bereid was in te springen in het vele werk, dat nu eenmaal in het belang van het onderwijs gedaan moet worden.

Nog geen veertien dagen later, op 18 november, overleed plotseling tijdens een vergadering onze collega Prof. Dr. Ir. T. H. THUNG. Met hem is een in binnen- en buitenland erkende autoriteit op het gebied van de virologie heengegaan. Ook dit verscheiden liet bij collega's en studenten een grote leegte achter. De waarderende woorden, die ik als Rector aan deze beide goede vrienden heb gewijd, zullen dan ook alle collega's uit het hart gegrepen zijn.

De rij der oud-hoogleraren werd ernstig gedund. Gedurende het verslagjaar overleden vier oud-collega's: op 7 februari Prof. Dr. W. K. J. ROEPKE, op 1 maart Prof. Dr. H. M. QUANJER, op 20 juni Prof. Ir. J. H. JAGER GERLINGS en op 9 augustus Prof. Dr. Ir. S. C. J. OLI-

VIER. Alle vier bereikten zij een hoge leeftijd en allen hebben zij vele jaren kunnen genieten van een welverdiende rust, terugziende op een leven, waarin zij aan de wetenschap grote diensten hebben mogen bewijzen. Alle vier zijn zij ook gespaard gebleven voor de smarten van een lang lijden. Zo gezien liggen deze verliezen dus meer in de normale gang van het leven. Hun dood bracht echter, vooral bij de ouderen onder ons, hun persoon en hun arbeid in herinnering. Wij zijn hen dankbaar voor hetgeen zij voor de hogeschool deden, waaraan in het bijzonder ROEPKE, QUANJER en OLIVIER hebben medegewerkt van de instelling in 1918 af.

Verder overleed op 1 augustus de amanuensis A bij de afdeling Bosbedrijfsleer G. E. GREEVE en op 3 september de wetenschappelijk hoofdamtenaar bij Natuurkunde Ir. A. S. Vos. Beiden zullen in herinnering blijven als waardevolle medewerkers.

Prof. Dr. Ir. C. COOLHAAS en Prof. Ir. G. RIEMER meenden om gezondheidsredenen hun taak vóór het bereiken van de leeftijdsgrens te moeten beëindigen. Gelukkig baart hun gezondheid geen grote zorgen, zodat wij in een prettige, collegiale sfeer een hartelijk afscheid van hen konden nemen. Beiden laten in de structuur van hun afdelingen — door RIEMER geheel opgebouwd, door COOLHAAS volledig vernieuwd en aan de na-oorlogse situatie aangepast — een monumentale herinnering achter.

Tenslotte dient vermeld te worden dat met ingang van morgen aan Prof. Dr. J. H. BECKING op zijn verzoek eervol ontslag is verleend wegens het bereiken van de zeventigjarige leeftijd. Ik zal daarop thans niet ingaan omdat wij hopen dat collega BECKING zijn onderwijs nog enige tijd zal voortzetten. Zijn opvolging is nl. nog in studie.

Het onderwijs eist dat in een hoogleraarsvacature zo spoedig mogelijk wordt voorzien. In het bijzonder bij een sterfgeval vormt dit dikwijls een moeilijk probleem. De goede traditie in Nederland wil dat voor het opmaken van de voordracht vele inlichtingen worden ingewonnen; dit eist tijd. Bovendien brengt het snelle voortschrijden van de wetenschap mede dat bij het vervullen van een leerstoel dikwijls overleg moet worden gepleegd over vernieuwing en uitbreiding van het onderwijs. Dit heeft er toe geleid dat zowel bij de vervulling van de vacature voor de leerstoel der Landbouwplantenteelt als van die voor de Virologie vertragingen zijn ontstaan. Voor Landbouwplantenteelt is dezer dagen de benoeming afgekomen van Dr. Ir. G. J. VERVELDE tot buitengewoon hoogleraar, voor Virologie mogen wij verwachten dat spoedig een benoeming zal volgen. Waar de benoeming van een buitengewoon hoogleraar in een zo belangrijk vak als de Landbouwplantenteelt ongewoon is, wil ik hier enkele woorden aan wijden.

Bij deze benoeming rees het probleem waarop de commissie Koningsberger doelt: het is nodig het fundamenteel onderzoek inten-

siever bij het onderwijs te betrekken, doch de noodzaak blijft om daarnaast studenten op te leiden, wier belangstelling op de problemen van wetenschapstoepassing gericht is. In het persoonlijke vlak waren er in dit geval geen moeilijkheden: de figuur van Dr. VERVELDE spreekt, wat het fundamenteel onderzoek betreft, voor zichzelf. Ook zal het ongetwijfeld mogelijk zijn een tweede docent te vinden, die vertrouwd is met de praktische problemen van de Nederlandse landbouw. De moeilijkheid lag echter in de outillage. Voor het bedrijven van fundamenteel onderzoek zou een aanzienlijke uitbreiding van het bestaande laboratorium nodig zijn. Bovendien zouden bekwame wetenschappelijke krachten aangetrokken moeten worden, hetgeen op korte termijn onmogelijk is. Tenslotte zou dit alles dan vrijwel een duplicering zijn van het Instituut voor Biologisch en Scheikundig Onderzoek van Landbouwgewassen, waarvan Dr. VERVELDE directeur is. Dit werd algemeen onwenselijk geoordeeld.

Dit is de reden dat Dr. VERVELDE tot buitengewoon hoogleraar benoemd is. Het bestuur van het I.B.S. heeft hiermede ingestemd en wij hopen dat het mogelijk zal zijn veelbelovende ingenieursstudenten van de faciliteiten van dit instituut te doen gebruik maken. De leeropdracht van collega 'T HART wordt in verband met deze benoeming gewijzigd in: De Landbouwplantenteelt en de Leer van het Grasland. Hij zal de dagelijkse leiding van de beide laboratoria op zich nemen.

Ook de opvolging van de collega's COOLHAAS en RIEMER bracht problemen mede. Hier geraakte men echter niet in tijdnood; beide collega's hadden reeds lang tevoren te kennen gegeven, dat zij hun taak bij het bereiken van de 65-jarige leeftijd dachten te beëindigen.

In de plaats van collega COOLHAAS werd benoemd tot hoogleraar in de Tropische Landbouwplantenteelt Dr. Ir. J. D. FERWERDA, directeur van het Proefstation van Unilever te Yaligimba in de Kongo. Zijn langjarige ervaring in de tropen en goede wetenschappelijke naam zijn een waarborg dat hij het werk van COOLHAAS met succes zal voortzetten.

Toen de opvolging van collega RIEMER in beschouwing werd genomen, bleek een splitsing van de leerstoel nodig. Reeds bij diens benoeming was ondervonden hoe moeilijk het is een hoogleraar te vinden, die zowel de werktuigkundige aspecten van de machines als de landbouwkundige toepassing daarvan beheerst. Men was destijds gelukkig in RIEMER iemand gevonden te hebben, die deze taken op zich wilde nemen, omdat hij, opgeleid aan de Technische Hogeschool, een langjarige praktijkervaring met landbouwmachines had. In de huidige tijd van vérgaande specialisatie komt een dergelijke combinatie echter praktisch niet meer voor; ook RIEMER heeft trouwens in later jaren behoefte gevoeld aan enig aanvullend

onderwijs in de landbouwkundige toepassing. De noodzaak van splitsing van de leerstoel werd dan ook unaniem erkend.

De hogeschool was bovendien zo gelukkig in de persoon van de lector in de Werktuigkunde Ir. G. J. QUAST over iemand te beschikken, die door deskundigen algemeen als de aangewezen persoon werd beschouwd voor een benoeming tot hoogleraar in de Werktuigkundige aspecten van de Landbouwwerktuigkunde. Collega QUAST heeft deze meer omvangrijke arbeid onmiddellijk met het hem eigen enthousiasme aangevat; zijn nevenfunctie van Directeur der Centrale Werkplaats heeft hij echter moeten neerleggen.

De benoeming van een hoogleraar in de landbouwkundige aspecten vormde een moeilijker probleem omdat aan dit vraagstuk vele kanten zijn. Benoemd werd Ir. A. MOENS, hoofd van de hoofdafdeling Arbeid van het Instituut voor Landbouwtechniek en Rationalisatie, een erkend deskundige op het gebied der arbeidsleer. Ook hij kon zijn taak aanvaarden kort na het aftreden van collega RIEMER.

Nog is de lijst der mutaties niet compleet. Ook de hoogleraren DORST en TENDELOO hebben de wens te kennen gegeven hun onderwijstaak te beëindigen vóór het bereiken van de leeftijdsgrens. Dezer dagen is de benoeming afgekomen van Dr. Ir. J. SNEEP tot hoogleraar in de Plantenveredeling, terwijl wij binnenkort de benoeming van een hoogleraar in de Fysische en colloïdchemie tegemoet kunnen zien. De laatste werkt echter dit jaar in de Ver. Staten van Amerika en collega TENDELOO heeft zich dus bereid verklaard zijn werk nog een jaar voort te zetten, voor zover hem dit mogelijk is. Hij gaat nl. Wageningen verlaten; in verband hiermede zal hij voor de propaedeutische colleges terzijde worden gestaan door zijn beide wetenschappelijke hoofdambtenaren. Wij stellen deze medewerking van TENDELOO natuurlijk op hoge prijs.

Collega DORST blijft nog een jaar zijn functie van Directeur van het Instituut voor Plantenveredeling vervullen. In verband met de wijziging, die daar op til is — òf het instituut, òf de Stichting voor Plantenveredeling zal een nieuw gebouw betrekken — werd dit wenselijk geoordeeld. Wij prijzen ons gelukkig DORST nog een jaar in ons midden te hebben.

Bij Kon. Besluit van 25 augustus werd de lector Ir. S. IWEMA benoemd tot hoogleraar in de Veevoeding. De belangrijke plaats, die het wetenschappelijk onderzoek op het gebied van de veevoeding is gaan innemen, rechtvaardigt de omzetting van dit lectoraat in een leerstoel ten volle.

Tenslotte kan ik nog vermelden de benoeming op 27 september 1960 van collega HOFSTEE tot lid van het Bestuur der Landbouwhogeschool. Hij vervult daar de vacature, die ontstaan is door mijn benoeming tot Rector Magnificus.

Wat de mutaties in het corps lectoren betreft kan ik kort zijn. In

mijn vorig verslag heb ik reeds melding gemaakt van enkele voorzieningen, die te verwachten waren. Volstaan kan dus worden met de mededeling, dat kort na de aanvang van het studiejaar Ir. G. HEKKET werd benoemd tot lector in de Weg- en Waterbouwkunde en Dr. Ir. R. D. POLITIEK tot lector in de Veeteeltwetenschap.

Door Drs. P. VERBURG wordt al jaren een cursus in Bedrijfsleer gegeven, welke zeer wordt gewaardeerd. Behoeftte werd gevoeld deze cursus uit te breiden en de heer VERBURG ook bij de ingenieursstudie te betrekken. In verband hiermede is deze met ingang van morgen benoemd tot lector in de Bedrijfsleer.

Als gasthoogleraren vertoefden dit jaar in ons midden de Amerikaanse hoogleraren Dr. H. B. METZGER, professor of agricultural economics aan de University of Maine en Dr. A. F. Ross, professor of plant pathology aan de Cornell University te Ithaca, New York. Voorts werkte gedurende de afgelopen cursus Prof. Dr. J. KUC (Purdue University, Indiana) aan het laboratorium voor Fytopathologie.

In de docentschappen kwam weinig verandering. Aan de wens van velen, dat bij het onderwijs aandacht zal worden geschonken aan de natuurbescherming in Nederland, werd voldaan doordat Dr. F. M. MÖRZER BRUYNs belast werd met het geven van een cursus in de natuurwetenschappelijke aspecten van de natuurbescherming.

De heer RINZEMA, die gedurende 12 jaren een cursus heeft gegeven in het boekhouden, moest deze taak wegens het bereiken van de pensioengerechtigde leeftijd beëindigen. Wij zijn de heer RINZEMA dankbaar voor zijn bijdrage in de opleiding van onze studenten. In zijn plaats is Drs. J. A. KUPERUS, verbonden aan het Landbouw-Economisch Instituut te 's-Gravenhage, met dit onderwijs belast.

In verband met de splitsing van de leerstoel voor Landbouwwerktuigkunde werd de leeropdracht aan de wetenschappelijk hoofdambtenaar Ir. HADDERS beëindigd. Wij zijn Ir. HADDERS erkentelijk voor de inspanning, die hij zich getroost heeft, om de studenten vertrouwd te maken met de landbouwkundige facetten van het gebruik van landbouwwerktuigen.

Het is voor onze afgestudeerden, die hun werkkring in het buitenland gaan zoeken van groot belang over een goede talenkennis te beschikken. Daarom worden sedert jaren cursussen in verschillende talen aan onze hogeschool gegeven. De bedoeling is deze uit te breiden met Arabisch, een taal die vooral van belang is voor hen, die naar het Midden-Oosten vertrekken.

Bij de gelegenheid van de verjaardag van Hare Majesteit de Koningin werden het lid van ons Bestuur Mr. H. W. BLOEMERS, Commissaris der Koningin in de provincie Gelderland, en collega HOFSTEE benoemd tot ridder in de orde van de Nederlandse Leeuw. Collega THURLINGS en de wetenschappelijke hoofdambtenaar Dr. F. P. FERWERDA werden benoemd tot officier in de orde van Oranje Nassau. Aan de tuinbaas-conciërge J. JANSEN en de amanuensis A

H. A. RICHOLT werd de eremedaille, verbonden aan de orde van Oranje Nassau toegekend.

Collega DORST werd benoemd tot erelid van de Swedish Seed Association te Svälöf en collega TENDELOO tot erelid van de Koninklijke Nederlandse Chemische Vereniging.

Een posthume hulde werd gebracht aan onze overleden rector Prof. DE JONG. Een comité uit de hogeschoolgemeenschap bood een geschilderd portret aan voor de Senaatskamer, terwijl in de hal van de Aula een gedenksteen werd geplaatst. In deze voor iedereen toegankelijke ruimte vormt deze steen een waardige herinnering.

Vrienden en oud-leerlingen van de enige jaren geleden overleden hoogleraar HOUTZAGERS boden eveneens een geschilderd portret aan, dat in de Senaatskamer een plaats vond.

Over de ruimtelijke ontwikkeling van de landbouwhogeschool kan ik, na hetgeen bij het tienjarenplan werd medegedeeld, kort zijn. De middenbouw op de Dreyen kwam in december gereed en werd na de kerstvakantie in gebruik genomen. Het gehele complex, dat een grote aanwinst vormt voor de hogeschool, werd daarna op 19 april officieel in gebruik gesteld door Z.E. de Minister van Landbouw en Visserij. Het nieuwe gebouw voor Entomologie kon tegen het eind van het studiejaar in gebruik worden genomen, terwijl het gebouw, waarin de afdeling Landbouwhuishoudkunde naast de Stichting Landbouwhuishoudkundig Onderzoek haar intrek zal nemen, nagenoeg voltooid is en in oktober betrokken zal worden. Tenslotte kwam het fytotron van de afdeling Plantenfysiologie als bouwwerk gereed; de inrichting van de gecompliceerde installatie zal echter nog wel enige tijd vergen.

Ook met verbouw van bestaande gebouwen valt gelukkig nog wel iets te bereiken. De Rijksgebouwendienst slaagde er in om aan de afdeling Regionale Bodemkunde in het oude gebouw van het C.I.L.O. een bevredigend ondedak te verschaffen.

Tenslotte de verheugende mededeling dat men na jaren zoeken er in geslaagd is een terrein te vinden waarop de afdeling Pluimveeteelt zich zal kunnen vestigen. De betrekkelijk grote afstand — het terrein ligt in de gemeente Rhenen, — zal men als noodzakelijk moeten aanvaarden.

De onderlinge band van het personeel der Landbouwhogeschool is nog steeds zeer sterk. De Ontwikkelings- en Ontspanningsvereniging kan met grote voldoening terugzien op de viering van haar vijftienjarig bestaan in november 1960. Ook de personeelsavond ter gelegenheid van de Dies, waaraan zij zoals gebruikelijk een groot aandeel had, verliep tot ieders voldoening. Het bestuur der vereniging ontplooit een grote activiteit en kon aan het eind van het studiejaar als kroon op zijn werk, aan de leden een pied à terre aanbieden in het nieuwe in het hoofdgebouw gevestigde O. en O.-centrum.

Na de hogeschool, haar personeel en haar problemen, thans iets over de studentenmaatschappij. Eerst, in het kort, enige cijfers. Het aantal voor de eerste maal ingeschrevenen bedroeg 230 en vertoonde dus een in de lijn der ontwikkeling normaal beeld. Het jaar 1959-'60 met 260 eerstejaars is klaarblijkelijk een uitschieter geweest. Deze terugkeer naar de normale regelmatige stijging is verheugend; een plotselinge sterke toename van het aantal ingeschrevenen veroorzaakt zowel aan de hogeschool, als later aan de afstuderenden moeilijkheden. Het totaal aantal ingeschrevenen vertoonde eenzelfde regelmatige stijging; het liep op tot 1147.

Bij de bespreking van het tienjarenplan memoreerde ik reeds in welke mate deze stijging, die zich in de jaren 1964 en 1965 in sterke mate zal roespitsen, de hogeschool zal beïnvloeden en welke maatregelen wij in verband daarmee hopen te treffen. Het zal ieder duidelijk zijn, dat de studentenverenigingen voor dezelfde moeilijkheden staan. Nog steeds toch zijn praktisch alle Wageningse studenten lid van een gezelligheidsvereniging. Wil dit zo blijven, dan zal er ruimte in de verenigingsgebouwen moeten worden geschapen. De studentenverenigingen zijn doende daarvoor plannen te ontwikkelen. Bij de Wag. Vrouwelijke Studenten Vereniging heeft dit reeds geleid tot het tot stand komen van een in aantrekkelijke moderne stijl gehouden aanbouw, die op 3 mei feestelijk werd in gebruik gesteld. Bij de afdeling Wageningen van de Societas Studiosorum Reformatorum is men druk bezig met een omvangrijke verbouwing, waartoe op eigen terrein gelegenheid bestond. De Katholieke Studenten Vereniging St. Franciscus Xaverius is niet zo gelukkig. Zij heeft plannen voor een nieuw gebouw, doch ondervindt moeilijkheden met het ter beschikking krijgen van het terrein. Het Wageningesch Studenten Corps en Unitas Studiosorum Vadae hopen beide op eigen terrein de nodige faciliteiten te scheppen; de plannen daarvoor zijn gereed. Naar ik meen te weten beschikt het Corps zelfs al over de bouwvergunning, zodat wij daar in het komende jaar ook grote veranderingen zullen zien.

Het studentenleven vertoonde de fleurige activiteit waaraan wij gewend zijn. Ditmaal vierde de K.S.V. St. Franciscus Xaverius zijn lustrum. Grote plannen waren hiervoor gemaakt, die helaas niet geheel tot uitvoering konden komen. De dood van haar erelid Prof. DEWEZ, kort voor de aanvang, wierp al dadelijk een schaduw op het feestelijk gebeuren, terwijl het overlijden van Prof. THUNG op de avond van de galavoorstelling van het toneelstuk „Romulus de Grote” een abrupt einde aan het feest maakte. Het was mij daardoor zelfs niet mogelijk de K.S.V. te complimenteren met de geleverde prestaties, hetgeen ik thans gaarne van deze plaats doe. Het was een teleurstellende samenloop van omstandigheden; vanzelfsprekend heeft iedereen zich echter gerealiseerd hoe oneindig veel zwaarder deze sterfgevallen de nabestaanden moesten treffen.

Ook de andere studentenverenigingen waren actief op toneelgebied. De Wageningse Studenten Toneelvereniging bracht ter gelegenheid van haar elfde lustrum met veel succes een première van „De Kankantrie” door Mevrouw Verkade-Cartier van Dissel. De vereniging „De zingende Tractor” nam het initiatief tot het organiseren van een studenten-toneel festival, waarvoor grote belangstelling bleek te bestaan. Als altijd luisterden wij met veel genoegen naar de muzikale prestaties van de Wageningse Studenten Koor en Orkestvereniging. Het Bestuur van de Landbouwhogeschool hoopt in het komende jaar voor koor en orkest een repetitie-ruimte in het Hoofdbouw ter beschikking te kunnen stellen.

De vereniging van buitenlandse studenten, de „International Club”, vertoonde eveneens een actief leven. Vele bijeenkomsten werden georganiseerd, waarvoor grote belangstelling bestond. Door de zeer te waarden medewerking van de Gemeente Wageningen zal deze vereniging in het komende jaar de beschikking krijgen over een eenvoudig clubgebouw. Het feit dat veel ouderen, reeds afgestudeerden, lid zijn, gepaard aan hun veelal slechts relatief kort verblijf te Wageningen, maakt dat deze studenten zich in onze studentenverenigingen weinig thuis gevoelen.

Wat sportieve top-prestaties betreft kan Wageningen zich over het algemeen niet meten met de andere universiteiten en hogescholen. Dit is begrijpelijk; men kan daar uit veel groter aantallen selecteren. Het was dus een bijzondere verrassing dat ARGO dit jaar op fraaie wijze de Varsity won. Ik geef gaarne uiting aan onze waardering voor deze prestatie.

Het sportleven zelf blijft te Wageningen zeker niet achter bij elders. Er bestaat onder de studenten een goede belangstelling en de Sportstichting spant zich dus in om de faciliteiten te vergroten. In een kleine stad als Wageningen is dit niet eenvoudig te realiseren; wij kunnen slechts hopen dat de voorgestelde bouw van een sporthal spoedig zijn beslag zal krijgen.

De studentenhuisvesting baart nog steeds zorg en ik wil daar dan ook iets meer uitvoerig op ingaan. Het feit, dat Wageningen zich bovendien door zijn slechte verbindingen ten enenmale niet leent voor „spoorstudie”, maakt dit probleem voor ons wel zeer klemmend.

Uitgaande van het beginsel der volledig vrije studie, heeft de Nederlander het als normaal gezien dat de student zijn eigen huisvesting verzorgde. Men huurde een kamer bij een familie, die uit geldelijke overwegingen hiervoor geporteerd was. Langzamerhand ontstonden huizen, die praktisch geheel als studentenkamers verhuurd werden; het feit dat in deze eeuw oude, grote woningen in de binnenstad veelal weinig aantrekkelijk werden geoordeeld voor normale bewoning, werkte daaraan mede. In Wageningen zijn deze „studentenhuisen” echter steeds zeer klein in aantal gebleven; der-

gelijke woningen komen in een klein stadje als het onze vanzelfsprekend weinig voor.

Na de wereldoorlog veranderde deze situatie geheel door de woningnood. Eerst gedwongen, later uit winst oogmerk, verhuurden degenen, die een oude grote woning bewoonden, een gedeelte hiervan aan families, die onderdak zochten. In de studentensteden bleef een deel der studentenkamers uit overwegingen van traditie voor de studenten bestemd, doch de huren stegen en het aantal verminderde. Daarbij kwam dat van enige uitbreiding van het aantal kamers in de nieuw gebouwde wijken bezwaarlijk sprake kon zijn, omdat de na de oorlog gebouwde z.g. woningwet woningen zich voor verhuur van kamers niet lenen. Zij zijn met een minimum aantal kamers per familie gebouwd en ook de afmetingen zijn aan de benedengrens van het bewoonbare. Daarbij komt dat de sterk gestegen welvaart de geldelijke nood, die nog tot verhuren kon dwingen, vrijwel heeft doen verdwijnen. Natuurlijk zal een jong gezin nog wel eens een kamer verhuren, doch als algemeen verschijnsel behoeft men hierop niet te rekenen. Onze stedelijke woonbeschaving is veranderd: in plaats van het beperkte aantal ruime huizen treft men thans een groot aantal kleine, doch op een zeker welstandsniveau bewoonde huizen aan, waarin voor onderhuur geen plaats is. Men waagt zich niet aan twijfelachtige voorspellingen wanneer men aanneemt dat dit zich in de nabije toekomst niet zal wijzigen. Stelt men daar tegenover de grote toename van het aantal studenten, met een prognose van nog veel groter aantallen, dan moet men de toekomst wel met zorg tegemoet zien.

Naar mijn mening is de enige uitweg, dat wij Nederlanders geestelijk een ommezwaai maken op het gebied der studentenhuisvesting. Wij moeten in de toekomst als normaal gaan erkennen, hetgeen in de Angelsaksische landen — door andere omstandigheden — reeds lang regel is. Een belangrijk deel der studenten zal moeten wonen in studentenflats en de bouw van deze woonruimten zal evenzeer de taak van de Overheid zijn als de bouw van laboratoria. Van de studenten zal dit veel aanpassing vragen. Indien wij daarbij zoveel mogelijk het beginsel van vrijheid huldigen en vertrouwen op eigen verantwoordelijkheid, behoeft er naar mijn mening geen vrees te bestaan dat de Nederlandse student deze aanpassing niet kan opbrengen.

Men zal zeggen, deze ontwikkeling is toch in gang gezet. Ongetwijfeld, doch aarzelend en in een veel te langzaam tempo. Om bij Wageningen te blijven, er is in de jaren 1958-'59 één flat gebouwd voor rond 90 studenten. De tweede voor ongeveer hetzelfde aantal zal door allerlei vertraging niet gereed kunnen zijn voor de aanvang van het studiejaar 1963-'64. Het aantal studenten bedroeg in 1958-'59 rond 900 en het zal in 1962-'63 vrij zeker meer dan 1250 bedra-

gen. In de naaste toekomst staan wij met slechts één studentenflat dus voor ernstige huisvestingsmoeilijkheden.

Het is dan ook in alle opzichten toe te juichen dat het Bestuur van de Stichting Studentenhuisvesting besloten heeft reeds nu een schetsproject voor een derde studentenflat te laten maken. Hopelijk zullen wij de Regering van de noodzaak van een spoedige bouw kunnen overtuigen.

Betreffende het onderwijs moet ik volstaan met een tweetal punten. Het eerste betreft het onderwijs in de richtingen, die op de niet-westerse wereld georiënteerd zijn. De studenten, die deze richtingen kiezen, moeten hun praktijktijd buitenslands doorbrengen. Hoewel hierbij van verschillende zijden veel steun wordt ondervonden, maakt toch de politieke toestand het vinden van praktijkadressen steeds moeilijker. Bovendien heeft zich bij de betrokken hoogleraren langzamerhand de overtuiging gevestigd dat met een dergelijke praktijk niet volstaan kan worden; in wezen is nodig een verblijf in een tropisch land waarbij onderzoek onder leiding wordt gedaan.

In het tienjarenplan is daarom het inrichten van een onderzoekcentrum in Suriname opgenomen. Het is begrijpelijk dat een dergelijke ongewone vorm van academisch onderwijs langdurige overweging eist, doch ik wil niet nalaten van deze plaats nog eens met klem op de spoedige inrichting daarvan aan te dringen. Een dergelijk tropisch „filiaal” is voor de opleiding van onze studenten onmisbaar.

Het tweede punt betreft de onderwijsbevoegdheid van de landbouwkundig ingenieur voor het V.H.M.O. Op het ogenblik is de toestand zo dat degenen, die na 1954 afgestudeerd zijn, geen bevoegdheid hebben; de ouderen hebben bevoegdheid in scheikunde. Door Prof. DE JONG en later door mij is in het studiejaar 1959-'60 met vertegenwoordigers van het Ministerie van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen uitvoerig van gedachten gewisseld over deze aangelegenheid. Ik hoop dat thans op korte termijn een beslissing hierover zal vallen.

Het Landbouwhogeschoolfonds continueerde tot ons genoegen de gewoonte om f 1000,— ter beschikking te stellen voor een of meer landbouwwetenschappelijke verhandelingen van bijzonder gehalte. Op advies van een daartoe ingestelde beoordelingscommissie werden bekroond de publicaties van Dr. Ir. W. J. FEENSTRA, getiteld „Biochemical aspects of seedcoat colour inheritance in *Phaseolus vulgaris* L.”, en van Dr. Ir. I. S. ZONNEVELD, getiteld: „De Brabantse Biesbosch, een studie van bodem en vegetatie van een zoetwatergetijdendelta”.

Tijdens Haar bezoek aan de bloembollenstreek bezocht Hare Majesteit de Koningin ook het laboratorium voor Bloembollenonderzoek te Lisse; het Bestuur van de Landbouwhogeschool werd

hierbij vertegenwoordigd door zijn Voorzitter en de Rector Magnificus.

Ook uit het buitenland ontvingen wij bezoek van verschillende hooggeplaatste personen. Ik moet hier volstaan met het bezoek te vermelden van de Ministers van Landbouw van Tunis, van Suriname en van Kenya en van een delegatie uit Japan. In het bijzonder met de Minister uit Tunis werden belangwekkende besprekingen gevoerd over de landbouwkundige problemen in zijn land. Zoals bekend zijn reeds meerdere Wageningse ingenieurs in Tunis werkzaam. In dit verband moet ook vermeld worden dat collega VAN WIJK gedurende ruim zeven maanden in Tunis werkzaam was om te assisteren bij de inrichting van een „Arid Zone Institute”. Vele collega's verbleven overigens voor langer of korter tijd in het buitenland; tijdsgebrek dwingt mij echter hiervoor te verwijzen naar het gedrukte stuk. Hetzelfde geldt voor de wetenschappelijke ambtenaren, die tijdelijk in het buitenland werkzaam waren.

Tenslotte een kort, doch daarom niet minder hartelijk gemeend woord van dank aan mijn medewerkers in het afgelopen jaar. Als secretaris van de Senaat trad op collega PRAKKEN. Het was een druk jaar, dat van hem veel eiste; onze samenwerking was uitstekend. Collega MULDER, de secretaris voor het komende jaar, was „Der dritte im Bunde”; ik zie met veel genoegen ons werk in 1961-'62 tegemoet. Van de heer BOSMAN en de dekaan GORTER ondervond ik als steeds de meest volledige medewerking; zonder deze zou een Rector zijn taak trouwens niet kunnen vervullen.

En dan rest mij slechts de wens uit te spreken dat de ontwikkeling, die zich dit jaar heeft ingezet en die ik U in het kort geschetst heb, in het komende jaar tot verdere ontplooiing mag komen, tot heil van onze Landbouwhogeschool.

BIJLAGE

ENIGE ZAKELIJKE GEGEVENS BETREFFENDE HET STUDIEJAAR
1960-1961

BENOEMINGEN:

Benoemd tot hoogleraar in de tropische landbouwplantenteelt	Dr. Ir. J. D. FERWERDA,
„ „	hoogleraar in de veevoeding Ir. S. IWEMA,
„ „	hoogleraar in de landbouwkundige aspecten van de landbouwwerktuigkunde Ir. A. MOENS,
„ „	hoogleraar in de werktuigkundige aspecten van de landbouwwerktuigkunde Ir. G. J. QUAST,
„ „	hoogleraar in de plantenveredeling Dr. Ir. J. SNEEP,
„ „	buitengewoon hoogleraar in de landbouwplantenteelt Dr. Ir. G. J. VERVELDE,
„ „	lector in de weg- en waterbouwkunde Ir. G. HEKKET,
„ „	lector in de veeoetwetenschap Dr. Ir. R. D. POLITIEK,
„ „	lector in de bedrijfsleer Drs. P. VERBURG,
„ „	wetenschappelijk hoofdamtenaar A de wetenschappelijke hoofdamtenaars Dr. J. J. BEYER, Dr. J. C. L. FAVEJEE, Dr. F. P. FERWERDA en Dr. G. B. R. DE GRAAFF.

STUDENTEN:

Aantal voor de eerste maal ingeschrevenen	230
Totaal aantal ingeschrevenen	1187
waarvan voor enkele lessen	40
Aantal uitgereikte ingenieursdiploma's	73
waarvan „met lof”	4
Aantal promoties tot doctor in de landbouwkunde	24
waarvan „met lof”	2

BUITENLANDS VERBLIJF VAN HOOGLERAREN, LECTOREN EN WETENSCHAPPELIJKE
MEDEWERKERS:

- Prof. Mr. Dr. A. H. BALLENDUX vertrok medio september voor een jaar naar Tunis als adviseur van de Tunesische regering voor agrarisch crediet.
- Prof. Dr. J. H. BECKING bezoekt Suriname op verzoek van de Surinaamse Regering.
- Prof. Dr. D. J. DOEGLAS verbleef, aansluitend aan het International Soil congress te Madison, enige maanden in Amerika, waar hij in 43 plaatsen lezingen hield.
- Prof. Dr. J. D. FERWERDA maakte een studiereis naar Suriname en Trinidad.
- Prof. Ir. M. L. 'T HART werkte op verzoek van de N.V. Ilaco-Nederlandse Heide Maatschappij, in Guatemala een maand mede bij de opstelling van een graslandverbeterings-project daar te lande. Voorts bezocht hij op uitnodiging van de Stichting Nederlandse Organisatie voor Internationale bijstand de Soedan om mede te werken aan het tot stand brengen van een veeverbeteringsstation te El Huda.
- Prof. Ir. F. HELLINGA bracht als lid van een Nederlandse delegatie een bezoek aan Israël.
- Prof. Dr. E. W. HOFSTEE en Prof. Dr. J. HORRING bezochten de International Con-

- ference of Agricultural Economists te Mexico-City. Prof. HERRING woonde voorts op verzoek van het Ministerie van Landbouw van India en de Indiase vereniging van landbouweconomen een studieconferentie in Materan bij over kostenonderzoek van landbouwproducten.
- Prof. Ir. J. H. L. JOOSTEN woonde in Saigon de vijfde regionale conferentie voor Azië en het Verre Oosten bij.
- Prof. Dr. N. H. KUIPER werkte op verzoek van de National Science Foundation een half jaar aan de Northwestern University te Evanston.
- Prof. Dr. R. A. J. VAN LIER verbleef gedurende drie maanden in Puerto Rico op uitnodiging van de Universiteit van Puerto Rico.
- Prof. Dr. J. DE WILDE bezocht India en Pakistan.
- Prof. Dr. H. C. D. DE WIT maakte een studiereis van drie maanden naar tropisch Afrika (Sénégal, Guinea, Liberia, Ivoorkust, Ghana en Togo).
- Prof. Dr. W. R. VAN WIJK was op verzoek van U.N.E.S.C.O. ruim 7 maanden in Tunis om mede te werken aan de oprichting van een „Arid Zone Institute”.
- De lector Ir. G. G. BOLHUIS maakte op verzoek van het Ministerie van Buitenlandse Zaken een reis naar Kenya ten behoeve van de Internationale Technische Hulp.
- De lector Ir. S. IWEMA bestudeerde op verzoek van de Wereldbank en door bemiddeling van de N.V. Ilaco, een dochtermaatschappij van de Nederlandse Heide- maatschappij, gedurende drie maanden in de Z.W. Iran (Khuzestan) de mogelijkheden ten aanzien van de veehouderij aldaar.
- De wetenschappelijke (hoofd)ambtenaren FERWERDA, mejuffrouw GORTER, BINNERTS, DERKSEN, VAN DER PLAS en SAALTINK verbleven voor langer of korter in de Verenigde Staten van Amerika.
- De wetenschappelijke ambtenaren BOERBOOM, BRETELER, NOTA en DE WILDE verbleven of verblijven in respectievelijk Suriname, Cameroen, Canada en Marokko.